

XALQARO TURIZM BOZORINING JAHON IQTISODIYOTIDAGI AHAMIYATI

Baltasheva Zuhra Adenbaevna

i.f.n., dotsent, Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, Iqtisodiyot kafedrası Nukus sh.
Ózbekiston Respublikasi

Adilchaev Rustem Tursinbaevich

i.f.n., professor v.b, Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, Iqtisodiyot kafedrası Nukus sh.
Ózbekiston Respublikasi

ARTICLE INFO.

Kalit soʻzlar: xalqaro turizm bozori, dunyo mamlakatlari, ijtimoiy-iqtisodiy oʻzgarishlar, milliy iqtisodiyot, dunyo mintaqalari.

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy iqtisodiy sharoitda xalqaro turizm bozorining shakllanishi va rivojlanishining umumiy shartlari koʻrilgan. Maqolada shuningdek evolyusion rivojlanish omillari, jahon iqtisodiyoti va unda xalqaro turizm bozorining roli koʻrsatib berilgan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

KIRISH

Maʼlumki, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlarini asr boshlaridagi holati, dunyo mamlakatlari va jahon hududlarining bir-biri bilan oʻzaro bogʻliqligi kuchaygan, fan-texnika rivoji taʼsirida umumplaneta miqyosidagi yangi muammolarni yuzaga kelishi va keskinlashuvi ortgan sharoitda, globallashtirish jarayonlarini yanada shiddatli ravishdagi tezlashishi bilan tavsiflanadi. Intensivlashtirish jarayonlari rivojlanishining bu bosqichdagi eng ahamiyatli xususiyatlaridan biri, ishlab chiqarishning turli omillarini davlatlararo aralashib ketishi va moliyaviy kapitallarni chegara bilmas darajadagi harakatidan iboratdir. Buning natijasida globalizatsiya barcha iqtisodiy munosabatlarni qamrab oluvchi jarayon sifatida namoyon boʻlib, uning barcha elementlari bir-biri bilan yanada moslashgan holda rivojlanishga sababchi boʻlmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Globallashuv sharoitida Oʻzbekistonda turizmni rivojlantirish chora-tadbirlari hukumat tomonidan belgilangan va juda koʻp davlatlar bilan iqtisodiy aloqalar, turli bitimlar, kelishuvlar amalga oshirilgan va oshirilmoqda. Shu bilan bir vaqtda xalqaro turizmga amalga oshirilishi muhim boʻlgan ishlarni quyidagilardan iborat deb bilamiz.

1. Xalqaro turizmga marketing foyilatidan keng foydalanish va xalqaro bozorlarni egallash uchun intilish;
2. Oʻzbekistonning turizm imkoniyatini bevosita chet ellarning oʻzida axborot agentliklari orqali tarqatish va ommalashtirish uchun harakat qilish;
3. Turizm sohasida ishlaydigan mutaxassislarni tayyorlash, oʻqitish, ular uchun barcha imkoniyatlarni

yaratib turistlarga sifatli xizmat ko'rsatishni yo'lga qo'yish;

4. Xalqaro turizm yarmarkalarida surunkali tarzda ishtirok etish;
5. O'zbekistonning xalqaro turizm bozorida amalga oshirish uchun kerakli bo'lgan faoliyat turlari va sifati bo'yicha bukletlar, prospektlar va hokozalarni tarqatish;
6. Xalqaro turizmda birgalikda faoliyat yurita oladigan qo'shma korxonalar, kompaniyalar va hokozalarni tuzish va ularni faoliyatini keng yo'lga qo'yish.

Turli kichik shaklga ega bo'lgan turistlik komplekslarda raqobat munosabatlarini yanada kuchaytirish va boshqa tadbirlar muhim ahamiyatga egadir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

1-jadvaldan ko'rinib turganidek, dunyo mintaqalari bo'yicha xalqaro turistlarning kelishi 1990 yildagi 435 mln. kishidan 2023 yilga kelib, 1mlrd 400 mln kishiga yetgan.

1-jadval 1990-2023 yillarda dunyo mintaqalari bo'yicha xalqaro turistlarning kelishi (mln.kishi)

Ko'rsatkichlar	1990	1995	2000	2005	2010	2020	2021	2022	2023
Dunyo	435	527	674	809	951	1,189	1,235	1,323	1,400
Yevropa	261,5	304,5	386,6	453,2	489,4	607,7	619,7	671	713
Osiyo	55,9	82,1	110,4	154	205,5	279,2	302,9	324	343
Amerika	92,8	108,9	128,2	133,3	150,2	192,6	200,9	208,7	217
Afrika	14,8	18,7	26,2	34,8	50,4	53,5	58,2	62	67
Yaqin Sharq	9,6	12,7	22,4	33,7	54,7	53,3	53,6	58,1	64

Bu yerda yetakchilik Yevropa mintaqasiga tegishli bo'lib, turistlarning kelishdagi o'sish sur'ati yuqori darajani tashkil etar ekan. Xalqaro turizmni rivojlanishda o'ziga jalb qiluvchi, dam olish, zavqlanish uchun xizmat qiladigan turistik ob'ektlarning ham mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Masalan Yevropada mavzuli parklar mavjud bo'lib, ko'plab turistlarni tashrif buyurishiga sababchi bo'lmoqda. Mana shunday maskanlardan biri O'zbekiston poytaxti Toshkentda hambo'lib, Disneylend va Akvapark faoliyati bilan bog'liqdir. Ular 1997 yildan boshlab faoliyat ko'rsata boshladi va nafaqat O'zbekistonda, balki Markaziy Osiyoda eng ko'zga ko'ringan park hisoblanadi.

NATIJALAR

Butun jahon turistik tashkilotining bashoratiga ko'ra 2025 yilgacha turizmning o'rtacha yillik o'sish sur'ati Yevropada - 4,1%, Yaqin Sharqda 7,8%, Janubiy Osiyoda 7,5%, Sharqiy Osiyoda - Tinch Okeani hududlarida -8,2% bo'lishi kerak. Bu raqam O'zbekiston uchun 15% qilib aniqlangan va Osiyo qit'asiga qaraganda 2 barobar yuqori qilib belgilangan. Buning asosiy sabablaridan biri O'zbekiston Markaziy Osiyo mamlakatlari ichida hududiy joylashishi, transport qatnovini juda ko'plab davlatlar uchun mavjudligi va nihoyat O'zbekistonga aynan faqat turizm maqsadida keluvchilar sonining ortib borishini nazarda tutgan holda amalga oshirilishidan iboratdir.

Bizning fikrimizcha, turizm xizmatlar bozorida turmahsulotlarni samarali amalga oshirish uchun birinchi navbatda uning imidji katta ahamiyatga ega. Turmahsulot imidjiga ta'sir kiluvchi omillar esa quyidagilar bo'lishi mumkin: murakkab ekologik sharoitlar, siyosiy vaziyatlar, aholi o'rtasidagi tili, dini, millati bo'yicha ziddiyatlar, past darajadagi xizmat turlari, qiziq bo'lmagan me'moriy qurilishlar va boshqalar. Yuqoridagi fikrlarni umumiy lashtirib biz bu omillarni iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy-madaniy, maishiy va infratuzilmaviy omillar darajasida ko'rishimiz mumkin (2-jadval).

1-jadval Turmahsulot imidjiga ta'sir etuvchi omillar [5]

Siyosiy	Mamlakatdagi siyosiy vaziyat. Kriminal hodisalar. Davlat organlari tomonidan o'rnatilgan nazorat.
Maishiy	Turbazalar va shu kabi joylarda tozalik va sanitariya-gigienani yuqoriligi. Turmarkazlardagi turistlar soni. Tabiat, atrof-muxit va shahar landshaftining o'ziga jalb qilish xususiyati.
Iqtisodiy	Ko'rsatiladigan xizmatlarning sifati va narxlarning o'zaro mosligi.
Ijtimoiy-madaniy	Mahalliy jamiyatning o'ziga xos xususiyati va madaniyati. Milliy san'at, hunarmandchilik va urf-odatlarining o'zigaxosligi. Mahalliy aholining ahilligi.
Infratuzilmaviy	Kommunal xizmatlarning xalqaro standartlarga muvofiqligi. Transport xizmatlarini standartlarga muvofiqligi. Boshqa turdagi ob'ektlar va xizmatlarning xalqaro standartlarga muvofiqligi.

XULOSA VA MUNOZARA

Turizm tashqi bozor kon'yukturasi asosiy xususiyatlarini hamda uning mazkur sohaning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashga bo'lgan ta'sirni Uzbekistonga kelayotgan fuqarolar oqimining tarkibiy tuzilishi orqali aniqlash mumkin. Buni aniqlashtirish uchun qo'shimcha ravishda chegaralarni kesib o'tish haqidagi hamda sayoxat maqsadlari to'g'risidagi ma'lumotlar kerak bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. //Xalq so'zi, 2020 yil, 30dekabr.
2. Djandjugazova E.A. Turistik hududlar marketingi: darslik. ta'lim sohasida tahsil olayotgan universitet talabalari uchun qo'llanma - Turizm / E.A. Jandjugazova. - M.: Akademiya, 2008 yil.
3. Kleyman, A.A. Iqtisodiy notinchlik sharoitida turizm biznesini rivojlantirishning yangi yo'nalishi va strategiyasi to'g'risida / A.A. Kleiman, O.A. Babanchikova // Milliy turizm akademiyasining axborotnomasi. - 2015. - No 1 - B. 22-29.
4. Minaev, V.A. Mintaqaviy turizm: zamonaviy makroiqtisodiy sharoitlarda prognozlash va rivojlanishni rejalashtirish / V.A. Minaev, N.A. Platonova, E.A. Tsyshchuk // Mintaqaviy iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. - 2015. -23-son - B. 2-12.
5. Sevryukov, I.Yu. Turistik xizmatlar bozori: hozirgi holat va rivojlanish tendentsiyalari // Iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. - 2016. - No 4 - B. 43 - 48.
6. Morozov, M.A. Turizmda tadbirkorlik va raqobat: monografiya / N.S. Morozova, M.A. Morozov. - M.: Rossiya yangi universiteti, 2010.
7. www.ziyonet.uz
8. www.stat.uz